

Bölüm 17

YOKSULLUK VE TÜRKİYE'DE YOKSULLUK

Sevim AKDEMİR¹

“İnsanoğlunun refah yüzü gördüğü dönemler yok denecek kadar azdır. Neredeyse gelmiş geçmiş bütün toplumlar, yokluk ve yoksulluk içinde yaşamıştır.”

John Kenneth Galbraith, Bolluk Toplumu, 1958²

“İstisnaları olmakla birlikte, ki onlar da oldukça azdır, insanlık tarihin onda dokuzunu sefalet içinde sürünmekle geçmiştir.”

Edmund Burke, Doğal toplumun Doğrulanması, 1756³

Giriş

Yoksulluk olgusu ile ilgili olarak farklı bilim disiplinlerinin farklı tanımlamaları vardır. Yoksulluğu genel olarak insanın insanca yaşama koşullarında, insana yakışır, sağlıklı bir yaşam sürebilmesi için gerekli koşullardan yoksun olması biçiminde tanımlayabiliriz. İnsanların temel ihtiyaçları yaşadıkları ülkeye, bölgeye, sınıfsal yapıya, yaşa, cinsiyete göre değişmektedir. Ayrıca ekonomik ve sosyal değişimler, gelişmeler de insanın temel gereksinimlerini değiştirmektedir. Bu bağlamda değişen gereksinimlere göre yoksulluk olgusuna yeni anlamlar eklenmektedir.

Kapitalizm, insanı emek gücü ve insan emeğini de meta olarak gören bir sistemdir. Dolayısıyla hayatını çalışarak kazanamayan insanın durumu kapitalizm açısından varoluşsal bir önemdedir (Buğra, 2008). Yoksulluk sadece çalışmayan bireyin sorunu değil; çalışan ama düşük gelir kazanan bireyin de sorunudur. Günümüzde ise çalışmayan ve çalışan insanın yoksulluğu devamlı artış göstermektedir. Bu nedenle yoksulluğu önlemeye yönelik olarak uygulanan iktisat ve sosyal politikalar önem arz etmektedir. Bu çalışmanın amacı yoksulluğu ve Türkiye’de varolan yoksulluğu incelemektir. Bu amaçla çalışmada öncelikle yoksulluk tanımlarına yer verilmiştir. Çünkü literatürde üzerinde tam uzlaşma sağlanmış tek bir yoksulluk tanımı bulunmamaktadır. Farklı bilimsel yaklaşımların farklı yoksulluk tanımları vardır. Bu tanımlar sınıflandırılarak çalışmada yer almaktadır. Bu bağlamda ayrıca Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı (FAO), Dünya Ticaret Örgütü (WTO) ve Dünya Bankası (WB)’nin yoksulluk tanımlarına değinilmiştir. Ayrıca gelir dağılımı eşitsizliğine ve yoksulluğun kalıcı olması sorununa da yer verilmiştir. İzleyen bölümde ise, yoksulluğun tarihçe-

¹ Doç. Dr., Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, (akdemir_s@ibu.edu.tr)

² Nasar, Sylvia'nın Büyük Düşünenler Ekonomi Dehalarının Öyküleri kitabından aktarılmıştır.

³ Nasar, Sylvia'nın Büyük Düşünenler Ekonomi Dehalarının Öyküleri kitabından aktarılmıştır.

2015 yılında sırasıyla %6,1 ve %46,5 olmuştur. 1994-2015 döneminde gelir dağılımında iyileşme gözlenmektedir ancak yeterli olduğu söylenemez. Türkiye’de toplam nüfusun %80’lik bölümü yaratılan gelirden %53,5’lik pay alırken, 5. dilimde yer alan en üst gelir diliminde yer alan %20’lik nüfus grubu yaratılan gelirin %46,5’ini almaktadır. Gelir dağılımı biraz iyileşmiştir, ancak Türkiye’de gelir dağılımında büyük adaletsizlik vardır. Ayrıca gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçen Gini Katsayısı da ülkemizde yüksektir. Çok küçük değişmeler olsa da, genel olarak son 10 yılda 0,40’dır (TÜİK, 2018). Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir kişi başına gelirinin medyan değerinin %40’ına göre hesaplanan yoksul sayısı 2006 ve 2016 yılında sırasıyla 8 665 kişiden 6482 kişiye düşmüştür. Ancak medyan gelirin %50’sine göre hesaplanan yoksul sayısı, 2006 yılında 12 548 kişi 2016’da 11 026 kişidir. Medyan gelirin %50’sine göre on yılda yoksul sayısı sadece 1 022 kişi azalmıştır. Bu bağlamda Türkiye’de yoksulluğun azaldığı belirtilebilir. Ayrıca yoksulluk riskini gösteren yoksulluk açığı da yaklaşık olarak anılan dönemde ortalama 26,5’dir. Bu yoksulluk açığı göstergesi Türkiye’de nüfusun 1/4’nün yoksulluk riski taşıdığını göstermektedir. Yukarıda yer alan önemlerin ülkemizde de alınması ve gereken politikaların uygulanması yoksulluğun azalması ve yoksulların yaşam seviyenin biraz daha iyileşmesi açısından önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Açıkgöz, R. Ö. & Yusufoglu, G. (2012). Türkiye’de yoksulluk olgusu ve toplumsal yansımaları. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 1 (1), 76-117. (15/02/2018 tarihinde <http://www.itobiad.com/download/article-file/92770> adresinden ulaşılmıştır).
- Akdemir, S. (2000). Küreselleşme sürecinde istikrar ve yapısal uyum programları, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yayımlanmamış doktora tezi, Ankara
- Akgül, M. (1995). Sosyo- Kültürel bir kurum olarak vakıf ve sosyal dayanışma. Diyanet İlim Dergi, 31 (1), 103-110.
- (07/08/2018 tarihinde http://ktp.isam.org.tr/pdfdr/g/D00033/1995_c31/1995_c31_1/1995_c31_1_AKGULM.pdf adresinden ulaşılmıştır).
- Aktan, C. C. & Vural, İ. Y. (2002). Yoksulluk: terminoloji, temel kavramlar ve ölçüm yöntemleri. Coşkun Can Aktan (Ed.), Yoksullukla mücadele stratejileri içinde (s. 1-32). Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını. (15/01/2018 tarihinde <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-vural-yoksulluk.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
- Aktan, C. C. & Vural, İ. Y. (2002). Yoksullukla mücadeleye yönelik öneriler. Coşkun Can Aktan (ed.), Yoksullukla Mücadele Stratejileri içinde (s. 1-11). Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, (15/01/2018 tarihinde <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/dorduncu-bol/aktan-vural-yoksulluk-oneriler.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
- Bayyigit, M. (2001). Sosyal yardımlaşma ve dayanışma kurumu olarak vakıflar. Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 11 (11), 59-66.
- (03/08/2018 tarihinde <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/184494> adresinden ulaşılmıştır).
- Buğra, A. (2005). Yoksulluk ve Sosyal Haklar, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Raporu. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, (25/02/2018 tarihinde <http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/y/o/yoksulluk-ve-sosyal-haklar-ayse-bugra.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
- Buğra, A. (2008). Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de sosyal politika. İstanbul: İletişim Yayınları
- Cammack, P. (2007) What the World Bank means by poverty reduction, and why it matters, (s. 189-211 | Published online (18/7/2018 tarihinde <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1356346042000218069> adresinden ulaşılmıştır).
- Coşkun, M. N. (2012). Türkiye’de yoksulluk: Bölgesel farklılıklar ve yoksulluğun profili. Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni, No. 2012/59. Discussion Paper, Turkish Economic Association, 181-198. (25/02/2018 tarihinde http://www.tek.org.tr/dosyalar/akdeniz_ekonomisi_7.pdf adresinden ulaşılmıştır).

Sosyal Bilimler İnsan ve Toplum

Demirhan, Y. & Kartal, N. (2014). Turgut Özal dönemi yoksullukla mücadele politikaları ve günümüze yansımaları. *Journal of Business Economics and Political Science*, 6 (3), 119-137.

(07/09/2018 tarihinde <https://scholar.google.com.tr/citations?user=tGvFtQAAAA&hl=tr> adresinden ulaşılmıştır).

Dinçoflaz, N. J. (2009). Kentteki kadının yoksulluğu ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nün kadın yoksulluğuyla mücadele politikaları. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü. Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi.

DPT (2001). Gelir dağılımının iyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. DPT: 2599 - ÖİK: 610.

Ergül, Ş. (2005). Yoksulluk sağlık ilişkisi ve hemşirelik yaklaşımı. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 2 (8), 95-104.

Gözbüyük, Ş. (1995). Anayasa hukuku. 1. Baskı. . Ankara: Turhan Kitabevi.

Güllü, İ. & Kalaycı, S. (2016). Toplumsal bir gerçeklik olarak yoksulluk ve vakıfların fonksiyonları: Karaman Yunus Emre Kültür Vakfı örneği. *Humanitas*, 7 (4), 241-264. 16/08/2018 tarihinde <http://dergipark.gov.tr/humanitas/issue/26343/277572> adresinden ulaşılmıştır.

Güngör, F. & Özüğür, M. (1997). İngiliz yoksul yasaları: Paternalizm, piyasa ya da sosyal devlet. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Tartışma Metinleri, No: 3, 1-38. (09/11/2017 tarihinde <http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/tartisma/1997/ingiliz-yoksul-yasalari.pdf> adresinden ulaşılmıştır).

İncedal, S. (2013). Türkiye'de yoksulluğun boyutları: Mücadele politikaları ve müdahale araçları. Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanlık Tezi. Ankara: Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü.

Kaya, Z. (2012). Türkiye'de yoksulluk analizi: bir probit model uygulaması (Doctoral dissertation, İktisadi Araştırmalar Vakfı).

Kaya, E. & Özcan, R. (2009). Yoksullukla mücadelede Avrupa'nın ve Türkiye'nin sosyal yardım modeli. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.

Kovancı, O. (2003). Kapitalizm, Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadelede Tarihsel Bir Deneyim: İngiliz Yoksulluk Yasaları. Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları: No: 30, Tezler Dizisi: 14. Ankara

Köse, A.H. & Bahçe, S.(2012) Yoksulluk" Yazımının Yoksulluğu: Toplumsal Sınıflarla Düşünmek, (12/8/2018 tarihinde <http://www.praksis.org/wp-content/uploads/2012/08/19-Kose-Bahce.pdf> adresinden ulaşılmıştır).

Metin, B. (2012). Yoksullukla Mücadelede Asgari Gelir Güvencesi: Türkiye'de Sosyal Yardım ve Hizmet Sisteminde Mevcut Durum Asgari Gelir Güvencesi İhtiyacı. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 1 (2), 117-151.

Nasar, S. (2013). Akıl Oyunları yazarı: Ekonomi Dehalarının Öyküleri. (Berna Gülpınar, Çev.). İstanbul: Altın Kitaplar Yayın Evi

Sen, A. (1976). Poverty: An Ordinal Approach to Measurement. *Econometrica*. The Econometric Society, 2 (44), 219-231. (20/2/2018 tarihinde <http://www.ophi.org.uk/wp-content/uploads/Sen-1976.pdf> adresinden ulaşılmıştır).

Stanhope M. & Lancaster, J. (1996). *Community Health Nursing, Process and Practice for Promoting Health*, Mosby Year Book, 8 th edition. (01/08/2018 tarihinde <https://books.google.com.tr/books?id=b-7vwAwAAQBAJ&pg=PA394&lpg=PA394&dq=Stanhope+1996> adresinden ulaşılmıştır).

Şenses, F. (2006). Küreselleşmenin öteki yüzü: Yoksulluk. 4. Baskı İstanbul: İletişim Yayınları

The Economic and Social Inclusion Corporation (2008). (11/02/218 tarihinde http://www2.gnb.ca/content/gnb/en/departments/esc/overview/content/what_is_poverty.html adresinden ulaşılmıştır).

Tuğlacı, P. (1966). Resimli İngilizce-Türkçe Sözlük. İstanbul: Sermet Matbaası.

Türk, T. & Ünlü, H. (2016). Yoksullukla mücadele politikaları: 2000 sonrası Türkiye örneği* The Fight Against Poverty: The Case Of Turkey After 2000. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 14 (7), 92-104. (03/05/2018 tarihinde <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/213822> adresinden ulaşılmıştır).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (2017). Türkiye İstatistik Kurumu haber bülteni. Gelir ve yaşam koşulları araştırması, 2016. Sayı: 24579 (29/01/2018 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24579> adresinden ulaşılmıştır).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (2018). (14/05/2018 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr> adresinden ulaşılmıştır).

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ), (2018). Nisan 2018 Açlık ve Yoksulluk Sınırı, TÜRK-İŞ Haber Bülteni. (15/05/2018 tarihinde <http://www.turkis.org.tr/NISAN-2017-ACLİK-ve-YOKSULLUK-SINIRI-d3462> adresinden ulaşılmıştır).

Sosyal Bilimler İnsan ve Toplum

UNDP (1997). Human Development Report 1997. (04/02/2018 tarihinde undp.org/sites/default/files/reports/258/hdr_1997 adresinden ulaşılmıştır).

Zülfikar, B. Ő. (2010). Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Yöntemleri: Katılımcı Bir Yaklaşımla Sosyal Riski Azaltma Projesi'nin Başarı Deęerlendirmesi-Ankara İli Örneği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (08/01/2018 tarihinde file:///C:/Users/aidata/Downloads/265295.pdf adresinden ulaşılmıştır).